



להאיר בתורה

הלכות חנוכה תשפ"ו

סעודות בימי החנוכה

סעודות בחנוכה - ריבוי הסעודות בחנוכה הינם רשות שלא קבעום למשתה ושמחה (שו"ע סי' דיע"ב) בשונה מימי הפורים שקבעום למשתה ושמחה, משום שבפורים ביקש המן הרשע לאבד הגוף, ותיקנו סעודה שהיא מצורכי הגוף, אבל בחנוכה ביקשו היוונים ואנטיסוכוס הרשעים להמיר דתם (נרם סק"ל).

בהם דברי תורה ושיירות ותשבחות לה' נחשבות לסעודות מצוה (שד"ח ורמ"א סי' תרע ט"ז), וכן מסיבות חנוכה שעושים לקירוב רחוקים נחשבות כסעודת מצוה (דח"ח עבודת המטה ענין שולח אד לעיון ח"ד פמ"א ר"ב).

סופגניה - ברכתה "בורא מיני מזונות", ואפילו אכל כשיעור קביעות סעודה שהוא 216 גרם, במברך לאחריה "על המחיה" שטווגה בשמן עמוק (דח"ח עבודת המטה ענין שולח אד לעיון ח"ד פמ"א ר"ט).

ספק ברכות - ראוי שלא לאכול סופגניה בתוך סעודה על פת, שיש ספק אם לברך עליה, ואם ברצונה לאכול ממנה בתוך הסעודה, יאכלנה בלא ברכה (חזון עובדי חסד עמ' ט' בהדפס). יוכל לכוין "המוציא" על הלחם יכוין לפטור את הסופגניה, ויאכלנה בתוך הסעודה בלא ברכה, או שיברך על הסופגניה "בורא מיני מזונות" קודם נטילת ידים ויטעם מעט (שו"ת אור לציון ח' דף מ"א ר"ב בבבאראם).

זמן ההדלקה

חימום הסופגניה - מותר לחמם בשבת סופגניה שבתוכה דריבה על גבי פלאטה חשמלית, שאין בישול אחר בישול בתבשיל יבש (ש"ע סי' ס"ז).¹ וברובה הסופגניה יבשה ומימיו לח (ושלמי צידד עזר רמה בשם הגר"ש אריעבי, חזון עובדיה חטבה ע"י ש"י וכו"ם יש סופגניות שמוסיפים לריבה מים מהברז שלא התבשלו, ואסור לחמם הסופגניות הללו על גבי פלאטה חשמלית בשבת (מדא"ק להג"ח יצחק יוסף שליט"א בעלן בית דין מס' 234 ר"צ רמ"ח ש"ס).

חנוכיה המהודרת ביותר

כוס השמן - יש אומרים שהמדליק גרות חנוכה בחנוכה מכסף ונותן את השמן בכוסיות מזכוכית, ירדו ברמת ההידור ונמצא שמדליק בנר מזכוכית, ועדיף להדליק בכוסיות המהודרות לפי הסדר הנזכר (ש"ת שבכ"ה הקדמי ח"ג סי' רא"ש ש"ת תשנ"ח ורמב"ם ח"א סי' רכ"ב).

ואין חיוב להקפיד על כך שזה רק הכשר מצוה, ואף המדליק בכוסיות מזכוכית מקיים מצות נר חנוכה בהידור, וכן המנהג פשוט (ולא יספיק העובד בעל קמנד).

שמן ופתילות

תענית - אסור להתענות בימי החנוכה שחשובים כימים טובים (שור' סי' תרע"טא), ואפילו ביום פטירת אביז או אימו (רמ"א שם ט"ז), ואף חתן וכלה ביום חופתם (רמ"א סי' תשע"טא).

עליה לקבר - נוהגים שלא לעלות לבית הקברות במלאת ימי השבעה והשלשים בכל שמונת ימי החנוכה (פ"א פ"י וישוב הכ"ב ס"ה"ט ח"ע אות דו). מפני שמתעוררים לבכי, ויעלו לקבר לאחר החנוכה (תחון עבדיה תנכה עמי"א), ובמלאת י"ב חודש, אם לא יבואו לידי בכי רשאים לעלות לקבר (ילקוט יוסף תנכה עמי"א). ורשאים לאחר או להקדים (שו"ת אור לציון ח"ד פמ"א ה"ג בהערה), ומותר להשתטח על קברי הצדיקים (בא"ח שם).

פתילות - כל הפתילות כשרות לנר חנוכה, ומצוה מן המובחר להדליק בפתיל של צמר גפן או חוטי פשתן מלב סי תיעה סלקי סרח איתג, ופתיל צץ המצופה בשעווה שבתחילה נדלקת רק השעווה, ואחר כך נדלקת הפתילה, כשר לכתחילה (תחון עבודה) עבדא שר' שבע הלוי ז"ח

נרות - במקום שאין שמן מצוי כלל, ידליקו בנרות שעווה ופרפין שכשרים להדלקה (מחן עבודת חפצי ע"פ). אולם הנרות הצבעוניים הקטנים, יש להמנע מלהדליק בהם שאינם דולקים חצי שעה.

זמן ההדלקה

הדלקת הנר - זמן הדלקת נרות החנוכה בצאת הכוכבים [16:55], לא מאחרים ולא מקדימים (שולחן ערוך סי' תע"ב) ומנהג הספרדים להדליק בצאת הכוכבים (חזון עובדיה: תוספת עמוד שולחן ערוך סי' תע"ב)
סי' תע"ב-ב: ומנהג חלק מהאשכנזים להדליק בשקיעת החמה (נ"א)
סי' תע"ב-ה: ודי אדם מכלל ענין סי' תע"ב

עת הדחק כשיש

קודם צאת הכוכבים יתבטל לגמרי מן המצוה, ורשאי להדליק מפלג מנחה, ויתן כמות שמן שישארו הנרות דולקים חצי שעה מצאת הכוכבים (ש"ע"ס ד"ע סי"א), וידליק בברכה לחן עבודה: תהיה עט עט בטהרה, ויש אומרים שעדיף יותר שימנה שליח שידליק במקומו בביתו בזמן צאת הכוכבים (ורח"מ ע"ס תהיה סי"ב-ג).

כמה זמן - לכתחילה נמשך זמנה עד כחצי שעה לאחר צאת הכוכבים, ובדיעבד יכול להדליק כל הלילה (רמב"ם סי' תע"ב ס"א וס"ב), ומי שבא לביתו בשעת לילה מאוחרת ובני ביתו ישנים, ראו ונזכר להעיר אחד או שנים מהם כדי שישמעו ממנו ברכת "להדליק נר חנוכה", ואף אם לא העירים, ידליק נר בברכה (חומת טעמים: תוספות ע"פ).

חנוכה, שתדיר קודם לשאינו תדיר. ועוד שקריאת שמע מהתורה, אבל אם הוא חושש שאם יתפלל תפילת ערבית יעבור זמן ההדלקה לכתחילה, ידליק קודם תפילת ערבית (נ"ב) וכשמתפלל ערבית קודם צאת הכוכבים, יקרא שוב שקריאת שמע בזמנה ואחר כך ידליק נרות החנוכה (מנצח)

לומדי תורה - שיעורי תורה קבועים המתקיימים בבית הכנסת ויש חשש שאם יכלו הציבור להדליק נרות חנוכה בביתם לא יחזרו, יקיימו את השיעור כרגיל, ויזכירו לציבור להדליק נרות אחרי השיעור (חזון עובדיה חטבה עמ' ענ).

החייבים במצוה

כמה נרות - מנהג הספרדים להדליק חנוכיה אחת לבני הבית אפילו היו מרובים, ולמנהג האשכנזים כל אחד מבני הבית מדליק נרות החנוכה (ש"ע ודמ"א סי' תרעא ט"ב) ואף הנשים חייבות להדליק נרות החנוכה (ש"ע סי' תרעה ט"ג), ואם הבעל מגיע לביתו בשעה מאוחרת ימנה את אשתו להדליק נרות החנוכה מיד בצאת הכוכבים (ילקוט יוסף חטבה עמ' שפב).

ילדים קטנים - טוב לחנך את הילדים הקטנים שהגיעו לגיל חינוך להדליק את נרות ההידור, אך אם הגיע לגיל חינוך רשאי הדליק רק את נר השמש (חזון עובדיה חטבה עמ' סא בהערה).

פרסום הנס - לכתחילה נכון לקבץ את כל בני הבית הסמוכים על שולחנו שיהיו נוכחים בזמן הדלקת הנרות, ואף מי שלא היה בזמן ההדלקה, יצא ידי חובה (מ"ב סי' תרעב סק"י, סה"ח את, כר, ילקוט יוסף חטבה עמ' חט).

מה מברכים

סדר הברכות - בלילה הראשון מברך שלוש ברכות: א. "להדליק נר חנוכה" (לבני אשכנז "של חנוכה"), ב. "שעשה נסים", ג. "שהחיינו", ובשאר הלילות מברך רק את שתי הברכות הראשונות, ואם לא בירך "שהחיינו" בלילה הראשון יברך בלילה השני או באחד הימים (ש"ע סי' תרעו א-ב), ואם שכח לברך להדליק נר חנוכה, יוכל לברך על נרות ההידור, אבל לא על השמש (חזון עובדיה חטבה עמ' קל).

הנרות הללו - לאחר שהדליק את הנרות יאמר הנרות הללו (ש"ע סי' תרע ט"ד). יוכל לומר "הנרות הללו" לאחר שדליק את נר החיוב (חז"ע חטבה עמ' קל) ונוהגים להוסיף "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" ומזמור "למנצח בנגינות", וטוב לאומרו בצורת המנורה, ושבעה פעמים פסוק "יהי נועם" ומזמור "יושב בסתר" (בא"ח פ"ר וישוב ה"ב, סה"ח סי' תרע א'ת, ל).

סדר ההדלקה - בלילה הראשון מדליק את הנר הקיצוני מימין, ומהלילה השני מוסיף נר נוסף ומתחיל להדליק ממנו ופונה לימין, עד שבלילה האחרון מדליק את הנר הקיצוני משמאל (ש"ע סי' תרעו ט"ה).

הדלקה בערב שבת

תפילת מנחה - בערב שבת משתדלים להתפלל תפילת מנחה גדולה, משום שתפילת מנחה היא כנגד קרבן תמיד של בין הערביים, והדלקת הנרות היא זכר לנס שנעשה במנורת בית המקדש, ובתחילה הקריבו את קרבן התמיד ולאחר מכן הדליקו את הנרות (בא"ח פ"ר וישוב ה"ב, מ"ב סי' תרעט סק"ב) ואם אינו מוצא מנין מוקדם לתפילת מנחה, ידליק הנרות לפני תפילת מנחה (חזון עובדיה חטבה עמ' קעט, שו"ת אור לחי' חז"ד פמ"ג ה"ח).

סדר קדימה - יש להקדים להדליק את נרות החנוכה לנרות השבת (ש"ע סי' תרעט ט"א), שיש לחוש לכתחילה לדעת האומרים שהאישה מקבלת שבת בהדלקת נרות (מ"ב סק"א) ועוד שמעלין בקודש ואין מורידין, והדלקת נרות שבת גדולה יותר מהדלקת נרות החנוכה (פ"ר וחד"א בברכ"י סק"ה), ובפרט שהדלקת נר חנוכה חביבה שיש בה פרסומי ניסא (חזון עובדיה חטבה עמ' קעה).

סדר הפוך - בדיעבד אישה שהדליקה נרות שבת לפני נרות חנוכה, יש אומרים שלא תדליק נר חנוכה משום שהמנהג

שהאישה מקבלת שבת בהדלקת נרות, ותאמר לאחר שידליק את נרות החנוכה (מ"ב סק"א, סה"ח אות, ג), וכן מנהג האשכנזים (רמ"א סי' רסג ט"ז), אולם להלכה שאין האישה מקבלת שבת בהדלקת נרות (ש"ע סי' רסג ט"ז), ויכולה להדליק נרות החנוכה, וכל שכן שבעל הבית רשאי להדליק נר חנוכה, שאין קבלת שבת שלה מחייב את בני ביתה, וכן מנהג הספרדים (חזון עובדיה חטבה עמ' קעט בהערה).

כמות השמן - בהדלקת נרות חנוכה בערב שבת יש להוסיף בכמות השמן או בגודל הנרות שידלקו חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, וכן על מקום הנחת החנוכיה, שלא להניח את הנרות במקום שפתחת דלת הבית עשויה לגרום לנרות לכבות (ש"ע סי' תפ"א).

כנו הנרות - אסור לטלטל את החנוכיה ממקומה משום מוקצה, אלא אם כן עשה תנאי מבעוד יום שיהא רשאי לטלטלה לאחר שתכבה (חזון עובדיה חטבה עמ' קפא בהערה).

הדלקה במוצאי שבת

סדר ההדלקה - בבית הכנסת ידליקו את נרות החנוכה ואחר כך יבידילו על הכוס, ובבית יקדימו את ההבדלה להדלקת הנרות (ש"ע סי' תפ"א ט"א), ואם המדליק שכח לומר "אתה חוננתנו" יאמרו "ברוך המבדיל בין קודש לחול" בלי שם ומלכות (מ"ב סק"ב, סה"ח אות, ג), ונוהגים להחמיר להוציא את השבת כדעת רבינו תם, ידליקו את נרות החנוכה רק לאחר זמן רבינו תם (חזון עובדיה חטבה עמ' קפ), ונכון לסדר את השמן והפתילות בערב שבת כדי שיוכל להדליק מיד במוצאי שבת (שו"ת אור לצינן ח"ד פמ"ג ה"י בביארים).

הדלקה בבית הכנסת

הנחת החנוכיה - נוהגים להדליק נרות החנוכה בבית הכנסת בין מנחה לערבית, ולהניחה ככול דרום, ויש נוהגים לסדר את הנרות בין צפון לדרום ויש נוהגים בין מזרח למערב, וכל מקום יעשו כמנהגו (ש"ע ודמ"א סי' תרע"א ט"ז, חזון עובדיה חטבה עמ' מח).

מנין עשרה - צריך עשרה אנשים בבית הכנסת, שאין פרסומי ניסא בפחות מעשרה, ואם יודע שעתידים לבוא עשרה ידליק הנרות בברכה (מ"ב ס"ק מזו), ונשים בעזרה וקטנים או מי שהתפלל בבית הכנסת אחר, מצטרפים למנין עשרה, ואף טוב שיברך איש גדול ולא ילד קטן (חזון עובדיה עמ' מט).

ערב שבת - בערב שבת של חנוכה, שהציבור כבר הדליקו נרות חנוכה בביתם, כשמדלקים נר חנוכה בבית הכנסת, אין לברך אלא ברכת "להדליק" בלבד (חזון עובדיה חטבה עמ' טו).

תפילת ערבית - המנהג שאין אומרים "במה מדליקין" בתפילת ערבית של שבת חנוכה (ש"ע סי' ע"ד ט"ב).

מיקום החנוכיה

גובה הנרות - מצוה להניח את נרות החנוכה למעלה משלשה טפחים (24 ס"מ), ובתוך עשרה טפחים (80 ס"מ) ומודדים מקרקע הדירה ועד גובה השלהבת של הנר, ואם הניחם למעלה מעשרה טפחים יצא ידי חובתו, וגובה נר חנוכה הוא עד עשרים אמה (9.6 מטר), ויש למדוד את גובה הנרות מקרקע רשות הרבים ועד גובה השלהבת של הנר (ש"ע סי' תרע"א ט"ז, חזון עובדיה חטבה עמ' לו-ל).

בניין משותף - הגר בבניין משותף, יניח את החנוכיה בחלון או במרפסת הפונה לרשות הרבים עד גובה עשרים אמה (שו"ת שכת ה"ל ח"ד סי' פז, חזון עובדיה עמ' לו). והגר בקומות גבוהות, וגובה הדירה למעלה מעשרים אמה מקרקע רשות הרבים, יניח את החנוכיה בפתח ביתם מבפנים (שער הציון סי' תרע"א מ"ב, סה"ח אות, מז, חזון עובדיה

חנוכה עמ' לו).

ואם יש בנינים סמוכים, והדיירים שמול דירתו יכולים לראות את נרות החנוכה, עדיף להדליק את החנוכיה בחלון הפונה לבניינים הסמוכים שמקיים מצוות פרסומי ניסא) (שו"ת שכת ה"ל ח"ד סי' סה, חזון עובדיה עמ' לו).

בית פרטי - הגר בבית פרטי יניח את החנוכיה בטפח הסמוך לפתח משמאל הנכנס, כדי שתהיה מזוזה מימין וחנוכיה משמאל, וכשהוא נכנס ויוצא הוא מוקף במצות, ובפרט אם הוא לבוש טלית קטן, ואם יש לו חצר הפתוחה לרשות הרבים ידליק בפתח החצר, ואם אין מזוזה בימין מניחה בצד ימין (ש"ע סי' תרע"א ט"ז, חזון עובדיה חטבה עמ' לב).

חלון אטום - מותר להניח את נרות החנוכה כשחלון הזכוכית אטום (צ"צילה) ומבחוץ נראה כלהבה, שניכר שהודלקו הנרות לחנוכה (ילקוט יוסף חטבה עמ' קמא).

אכסנאי

גדר אכסנאי - מי שאין מדליקים עליו בביתו צריך להשתתף בפרווה עם מארחו או שיקנה לו המארח חלק בשמן במתנה, ודוקא אם משלם למארחו על הוצאות האכילה והשתיה אבל כשאינו משלם אין צריך להשתתף בפרווה (ש"ע סי' תרע"א ט"א, חזון עובדיה חטבה עמ' קמז-קמח).

בחור ישיבה - בחורי ישיבה ספרדים הסמוכים על שלחן הוריהם, יוצאים ידי חובה בהדלקת הנרות של הוריהם, ואף אם ירצו להדליק בחדרם שבישיבה, אינם רשאים לברך, ואם ירצו להדליק, ידליקו בלי ברכה (חזון עובדיה חטבה עמ' קמז-קמ). ואם הוריו מתארחים בבית אחר ואינם מדליקים בביתם, ידליקו בחדרם בישיבה בברכה (ילקוט יוסף חטבה עמ' חקה אות, ה).

חייל בצבא - אם הוא רווק יוצא ידי חובה בהדלקת הוריו, ואם הוא נשוי יוצא ידי חובה בהדלקת אשתו המדליקה בביתם, ואם אשתו הולכת להתארח בבית הוריה, ידליק בברכה במקום שנמצא ודווקא בבניין (ילקוט יוסף שם).

בן אורח - בן המתארח אצל הוריו בשבת חנוכה, ואוכל וישן שם יוצא ידי חובה בהדלקתם ואינו צריך להשתתף בפרווה, ואם רק אוכל בבית הוריו וחוזר לישון בביתו וכן כשחוזר לביתו במוצאי שבת ידליק בביתו (חזון עובדיה חטבה עמ' קעה, ילקוט יוסף חטבה עמ' תתק).

הנאה מהנרות

שימוש בנרות - אסור להשתמש לאור נרות החנוכה ואפילו לבדוק מעות או למנותן אסור, ואפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורה אסור, אבל מותר להשתמש לאור הנרות בתשמיש עראי של מצוה, ולכן נוהגים להדליק שְׁמֵשׁ גבוה יותר משאר הנרות, שאם ישתמש לאורה, יהיה לאור השמש (ש"ע סי' תרע" ט"א), ולאחר חצי שעה מההדלקה מותר להשתמש לאורה (חזון עובדיה חטבה עמ' קב).

מותר השמן

הוקצה למצוותו - שמן ופתילות שהודלקו לצורך מצוות נר חנוכה וכבו בתוך שיעור חצי שעה, מאחר והוקצו למצוות ההדלקה, נאסרו בהנאה ואין להשתמש בהם אלא להדלקת נר חנוכה, ולכן מה שנשאר ביום השמיני עושה לו מדורה בפני עצמו ושורפו (ש"ע סי' תרע" ט"ד, מ"ב ס"ק י"ז, סה"ח אות, כו), ואם אינו יכול לשרוף, רשאי לזרוקו לאשפה בתוך שתי שקיות ניילון, או לשפוך במקום שלא ידרכו עליו (פניני החנוכה עמ' קמח בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

הנותר בבקבוק - השמן הנשאר בבקבוק מותר בשימוש ואין בו קדושה כלל (ביאור הלכה ד"ה הנצין, סה"ח אות, כח, חזון עובדיה חטבה עמ' קסד).

